

Småtryck

02417

R

Svenska Folkets Seliga
Grav.

Nidaroskirkens Kirke.

Svenska Bib. No 46.

4 fl. 8:te.

B1182/44

Man wet att under forsdagens tidet war det såltrop:
Tänk på den heliga grafwen! den lösen som eldade
krigarne att fôrta sig i tusende dödofarot. Med den
moderna kulturens utwedling uppstod också en känsla för
den nationella, som äfwen till sin grund är religiös.
Swarze nation kan anse sig baswa inom sitt område en
helig graf, som innesluter sôftet efter män, hwilka wärdt
deß beundran eller utgjort deß stolthet, och jämbelst på
wêst sätt personifierat gudomligheten. Swenska folkets
heliga graf är Riddarholmstyrkan. Det har nationen
samlat sina hjeltars sôst, alltifrån den stund då Rag-
nus Rabulås sôlke flytta riddarlifwet hit till Sverige,
ända till det ögonblick då för våra ögon segraren wid
Hogland nedlades i grafwen. Det är wäl omöjligt att
en swenskt med bildning och känsla någonsin kan förbigå
detta uråldriga göthiska tempel, med deß sverfiga, åt
himmelen sträfwande torn, utan att, på det ögonblick
han dröjer för deß betraktande, se de hjeltars wälnader
förbifwäfwä sig, som utgjort Sveriges ära och hopp.
Om hwarje sten i detta tempel kan man säga att den
är en helgedom, en reliq, som kraftfullt talar till kän-
slan och fantassen. Mången skall säkert önska att när-
mare lära känna detta wärdt swenska Pantheon.

Sagorna omnämna för en romantiskt, men likväl historiskt omtvifadt, den tiden då Olof den Gelige, 1000 år efter Christi födelse, bröt sig genom Svedjeslår ut från Rälarn i Saltjön med sin flotta. Men detta skulle sig egentligen först sin historiska betydelse under konung Magnus Ladulås. Denne kraftfulle statsman, som rödte sporan ut en ovärdig brors händer, och sökte till stoga för usurpationen Isakans blindad, var den egentlige grundläggaren af Riddarholmshörfan. Hierarkien hade nått sin höjd, och påswarnes twenne mäktiga garter, Franciscaner och Dominicaner, hade uppträdt. Vi weta icke om det war af politisk eller, som wi hellre wilja tro, af religionsöfnings, nog af, detta tempel uppstod med slutet af 13:de århundradet. Det inrymdes af Franciscanerna, denna orden, som gör anspråk på den nordna beligget, berföre att de stiftare wältrade sig i snön, för att dämpa fotters luhar, och affred från allt werksligt, utom sin grå rock. Af såfänga eller fromhet walde konungen sin graf under denna bognad, men hwad som ännu mera bebrade honom war, att den af honom bestöddade allmogen sjelfsamt bar hans böda trepp dit.

Under insigtande af bäwarande religionsystem reke sig denna bognad med förwånande glans. Lolf altarren och koret pryddes efterhand densamma; och från år 1250 till 1520 täflade svenska folket att begåfwa templet med guldballar, baldatiner, monstanser, dyrbara drägter, penningar och framferallt med jerdagods och hus.

Riddarhusets-blestret hade då ärbtligen, enligt latholiska religionens högtidliga anda, rest sig till en af Sveriges prattbyggnader. Men att dessa högtidliga former, dessa prattfulla idéer, jem utmärkte latholiska kyrkans gudstjend, inom kort tid skulle förswinna, derom egde den tidens widhet ej någon aning. — Att reformationen skulle komma för att på en gång utrota detta förklitande på kyrkan, i stället för på Gud, att en Luther skulle framtråda för att förklara för mensligheten att forstning och lämnedom af det gudomliga ordet äro ondwililigen nödwändiga för des timliga och ewiga lycksalighet — det kunde först wisa sig i tidens fullberdan. — Wi behöfwa blott för det närwarande underjötta hurudan Riddarhuskyrkan war och hwad hon blef under tidernas lepp.

Magnus Ladulås hade efter den stora öfwerståndna striden mot sin broder grundlagt detta tempel, men anade derwid ej att det inom några år skulle blifwa föremålet för de med sorgliga utpträden som någonsin tilldragit sig i Sveriges historia. Lorkel Knutson, denne räddare af Sveriges sjelfständighet mot den då redan fruktansvärda ryska makten, hwilken under Birger Jarl war Sveriges försäran och under Alexander Newsty krosat swenska sjömakten, blef genom Birger och hans bröders frendsöp afiswad. Wi weta huru detta öfplidiga statsoffer släpades till Stockholm, huru han der blef halsbuggen och efter flera månaders förlopp ärbtligen jid det högsta statsofånd Sverige kunde erbjuda

— hvilat i den heliga jorden. Virgers stadsfämhet lät liket öfver månader och veckor ligga på öppen mark innan riddare och swenner slutligen singo bära det till Riddarholmstorkan. Han anade icke att fort derefter skulle Nemeus utkräfra en förfärlig hämnd. Hans son, som war oskyldig i faderens brott då han ihjälswälte sina bröder, blef balseggen på samma plats, hwarpå Hertel Knutson blifwit aflifwad. Äfwen detta feodal-systemets ofskoldiga offer måste bäras till grafwen på samma sätt som faderens förgyndare redan sedut blifwit tighuren. Likväl hvilat i samma heliga grafwar förtryckaren och den förtryckte. De mottogos af de bögtribliga föder, som då bestämde lugnet för de aflidna själarne, och trösten för de efterkommande, hvilka i själamefor och fånger funno sin jästerhet att en gång tråffa sina anhöriga i himmelens land. Gåfwerne fortsato emedlettid till det första bland Sveriges tempel, ehuru ännu så bland de forningar singo hvilat deri. Virger dog sedan han för sina rueliga brott måd so till Spiteborg i Jutland så som landsföttig. Den på iwensta foltets armar till tanung upphöjde Magnus Smel måste dö, fördrifwen till Norrige, i båliorna wid Bergen. Äfwen Gåtan och Olof, de sista af ynglingadännen, singo ej hvilat i svensk jord. Den förre dog i Norrige, den sednare i Danmark. Albrekt tillbragte sina sista dagar i Dobrans kloster. Äfwen Margaretha, sistatinnan af den mäktwärdiga föreningen emellan Sverige, Danmark och Norrige, dog

på ett Stepp i peiden utanför Alenburg. I Pomern tillbragte den af henne utvalde efterträdaren till den stolta nordiska monarkien den sista, sina sista dagar, såsom Christoffer af Böhern fann sin hvilstad i Danmarks jord, under sina stora planer till lufwande af dessa mäktiga hanjesstäder, som hotade att genom tilltwungna handelsmonopolier fördröja allt wälstånd och all frihet hos de nordiska folkslagen. Swertige återfick en inhemsk konung under Carl den VIII Knutson, hwilken ändtligen der sig lägga sina ben till ro, sedan han twenne gånger förlorat och återvunnet sin krona; och hwarje wandrare, som går förbi hans graf, måste med djup känsla af menlliga förgängligheten påminna sig den dyära inskrift, med hwilken han tecknade sina öden, "att, så länge han war herre till Fegelwitz, war han både mächtig och rik; men sedan han blef konung öfwer Swea och Göttha land, blef han en arm och föraktad man." Christian I af Oldenburg, hans medtälare till thronen, kom, förmodligen efter sin duffan, att få hwila sina ben i Danmarks jord, liksom hans son Hans eller Johan II. Will man söka de jordiska quarlemningarna utaf våra riksförståndare, dessa Sturats, som uppehölle rikets kraft under en stundande tid, så måste man begifwa sig till andra tempel, såsom domkyrkan i Upsala eller Strengnåd.

Den nåd dessa monarker historiskt wigtiga person, hwilkens grafplats berstädes historien bar att omnämna, är Carl VIII:s kansler Niklas Bysing; det war han,

hvilken rådslag så ofta hindrade unionsteningarnes planer till Sveriges återeröfrande, och som i följd deraf bestoddes att genom sina trostkönner hafwa wållat danskarnes nederlag under det stora slaget wid Brunkeberg år 1471. I öfrigt war detta klesier som ofast slädesplansen för denna tidens viktigaste afhandlingar. Så måtte konung Albrekt den 4:re 1372 med tillfens råd ingå den belanta afhandling, hwarigenom han lemnade all sin makt i aristokraternas händer. Åfvenså offlöto det rikets sernåma år 1694 under erkebiskop Jakob Ulfens ledning den öfwerenslemmelse, hwarigenom konung Johan slutligen erhöll swenska thronen.

All den wårnadsbjudande prast som utmärket detta tempel, alla dess altaren, koret och relikier, och alla de jerdogendomar som hit blifwit skulda, kunde likwäl icke hindra den wilka tiden att der qwarlemnna förfärligt blebna spår af sitt frigifwa konne. De Jonson Grip, denne mäktige man som kunde anses för egare af en tredjedel utaf Sverige, kom i oenighet med riksrådet Carl Bengtson Gerla, waktadt denne egde en af hans släktingar till hustru. Carl Bengtson tog sin tillflykt undan sin uppretade swartijuse släktinges hämnd in uti Ribbarholmskyrkan, iasom då för tiden en helig stidnad; men De Jonson förföljde honom äfwen i kyrkan, ryckte honom från altaret, der han sökte sin räddning, hwarwid steswa altaret sönderbröts, och lät bugga honom i 12 delar. Att den tidens allmänna opinion på det högsta ogillat denna gerning och ansatt den iasom tyd-

lig och oflöwärd, bewisad tillräckligen af en berättelse som utspred, att den sien, hwilken lades öfwer den mörkade lid, skall hafwa sönderfallit i 12 stycken. Men So Jenson war alltför måttig, och sjelfwa det katolska presterkapet, som eljest war så ömtåligt om sina besgade rättigheter, måste låta udja sig med några gifwer till försönning af ogerningen. En sädre heder wederfors i öfrigt denna kofka, då, efter Stodholms flotts eröfring genom Sten Sture den äldre, konung Johans drottning det, jemte sitt besoff, tog sin boning till des hon, enligt kapitulatiönens innehåll, återferdes till Danmark.

Men Gråmunkeflosteret war ej blett märkwärdigt genom sin högtidliga pratt, genom de statter, med hwilka den fromma öfwertron ritade en orden, som ursprungligen förbundit sig att ega intet, genom sitt fasta byggwadesätt, som ofta under Kalmare-unionens oroligheter gjorde det till en fästning, och gendem de wigtiga politiska tilldragelser som det inträffade. För historien och häftareknaren har det en annan långt mera gläbjuande märkwärdighet. Munkarna wote bewararne af denna tidens lärdom, och klosteren nästan de enda ställen, der några betydligare boksamlingar funnos. Åfwen Gråmunkeflosteret hade ett bibliotek, som enligt den tidens lärdom war ett af de betydligaste i riker. Vät kan man försehälla sig innehållet af denna lärdomsflatt. Enligt tidens anta måste den till största delen hafwa bestått af werk, härrörande från skolastiska theologien och filoso-

fen, af kanoniska lagar, påsliga bekvämler och buller, legendes samt mytiska andatsböcker. Men med tidens tilltagande bildning hafva också jättert stora klassiska auktorer, medeltidens krönikor och historiska dokumenter betydelses funnit sin plats. Så mycket är jättert, att detta bibliotek beskrifves såsom högst betydligt. Äfven efter reformationen äroblet det i flödet, till dess under Johan III:s regering denne konungs favoriter, jesuiterna, erhöles uppseendet öfver det samma, och mid sin afsejta till en stor del utplundrade det samt förde de viktigaste werken med sig utomlands. Böckerna kommo dels till Wiga, dels till Braunsberg. Den lärdomsälfskande Gudaf II Adelf slänkte återstoden till Upsala universitetsbibliotek, och afgaf, i förtrostan på sina segtande wapens framgång, det löfte, att under sina eröfringar försjela från jesuiterna återtaga hwad dessa bortröfwat.

Sedan war Gråmunkeflosters belägenhet ända till reformationens början, då Gudaf I:s snille med ett enda slag på den ewigt märkwärdiga Westerås riksdag kregade katolska hierarkiens helta byggnad. Munkordenarnes inrättning följde med i fallet, och Franciscanerna måne öfvergifwa det praktfulla kloster de så länge innehafte. Gudaf I:s råttstånsla war mildare mot de hielplöja nunnorna än munkarne, dem han återförwiste till ewangeliska prediko-embetet, eller werldslig werksamhet. Si Clara klosters nunnor sngs nu för några år insjöpta i de öfvergifwa klostercellerna. Men redan

inom 4 år (1531) befdes att det fordua Stråmunkellu-
 jret skulle användas till ett hospital för fattiga och
 sjuka bland hufvudstadens invånare. Snart besanns
 likväl denna inrättning stadlig för hufvudstaden, i an-
 seende till den stant och obelsesamma löst som beträffan
 utspreddes, hvarför denna välgörenhetsanstalt flyttades
 till Danwiken. De många hus och byggnader kloster
 egde i staden tillagnade sig kronan, och de kommo efter-
 hand till öfriga delen i enskilda personers ego. Gustaf
 I var emellertid ganska angelägen att detta numera
 ewangeliska tempel skulle widmakthållas. Wården der-
 om hade konungen befallt Stockholms stad, och då borg-
 männe och råd, wid konungens föredrällningar om det
 tilltagande förfall, ursäktade sig med de många kostnader
 de måtte använda på andra byggnader, swarade konun-
 gen genom ett högt allwarjamt bref, hwari han jäs-
 höll dem, "att riket haft nära 30 års lagn, och att om
 de wille använda mindre kostnader på sina bröllop,
 barnödl och andra gästbud, så skulle de nog så medel
 i händerna till sin forlobbyggnad." Han tillade, "att
 han nog förstod att folk saunes i Stockholm som hel-
 dre onödigtwis på en akron förslöfode 100 mark, hwil-
 let likväl war högt oeristligt. Han ålade derför på
 det allwarligaste wederbörande, att med första företaga
 reparationen." Emellertid blef ingenting äggorde, hwar-
 ten under hans eller Eric XIV:s regering. Johan III,
 hwilken man åtminstone måste tillerkänna den fortsatta
 som regent och menniska, att hafwa haft en utmärkt

Tårlef för de flöna kenderna, blef detta tempels egentli-
 ge återställare. I 8 år fortifer denna ombyggnad allt
 ifrån 1568 till 1576, och kostnaden uppgick till öfwert
 25,000 marck Stockholmsmünt. Så mycket en sträng
 wetsensleplig arkitekturs må hafwa att iurwända mot des-
 seinen, i anseende till pelarnas oejmetriska upphållning
 och sedra sidobelens större höjd än den norra, kan man
 litwel icke neta att det hela gör ett imponerande intryck.
 Så angelägen war Johan III om denna kyrkas förskö-
 ning, att då den uppsatta tornspetsen ej behagade ho-
 nem, lät han strax nedriska den och uppsätta en an-
 nan. Flera utaf hofsteboggnaderna återhölldes äfwen;
 ty enligt Johans planer skulle Ribbarholmen blifwa den
 brännpunkt, från hwilken katolska läran åter skulle ut-
 spridas öfwert Sverige. Här fingo jesuiterna sin be-
 städ, här predikade den bekante Kloster-Lasse eller Lau-
 rentius Niclaus, liturgiens förnämde rebaldör, som
 genom sin slughet och wältalighet ledade så många öf-
 wer till gonnande tänkesätt mot katolicismen; bli styt-
 tades äfwen Upsala akademi, för att omflyttas till en je-
 suitisk högskola. Allt detta affkannade wäl genom Jo-
 han III:s förändrade tänkesätt sedan han blifwit omgift
 med Gunilla Bjelke, samt genom jesuiternas utdrifwan-
 de; men under hans son Sigismund blef åter Ribbar-
 helmkyrkan ett twiweämne mellan katoliker och pro-
 testanter. Då wid hans ankomst till Sverige twenne
 af hans katolska hofstjerter blifwit döda, befallte han
 att dessa skulle derstädes med katolska ceremonier begraf-

med, hwilket föreskafade högt blodiga uppträden emellan
 begge religionspartierna. Lutheriska predien utflöpades
 med wäld ut forsan, han sjelf och en mängd andra för-
 rades af konungens drabanter, och en jesuit hemåtliga-
 de sig predikstolen. Hela staden höll derwid på att tom-
 ma i negerer, och detta uppträde fan med sål råfna-
 bland en af de erfater, som till den grad misstade swen-
 ska folkets tillgifwenhet för Sigismund, att det blef lätt
 för hans farbroder att frantaga honom kronan. Men
 allt ifrån denna tid har Niddarholmstorlan edelad till-
 hert den lutheriska trosbekännelsen; äfwenom det war
 det ställe, hwarest denna lära fan anses hafwa erhållit
 sin högtidliga sanctien i Sverige genom den förda lu-
 theriska erkebiskopens Laurentii Petri högtidliga inwei-
 ning, då denne ut Gustaf I:s händer mottog de tecken
 till sin embetowärdighet, hwilka allenast på swen här-
 egt rättighet att utdela. Från denna tid började Nid-
 darholmstorlan allt mer och mer kallat sin beänamne-
 se, att blifwa ett historiskt minne, och en högtidlig grif-
 plats för de dödliga lemmingarna efter en mängd af de
 ädlaste och mest røstbara af swenska nationen, till de
 ändtligen den sed blef stadgad, att Sveriges konungar
 der skulle finna sin hwiloort. Vi komma sedermera
 förskilde till dessa, och äfwen till de öfra sältherrar,
 hwilka den der gömmas. Men af de öfriga historiska
 märkwärdiga swensarna wilja wi upptaga ett och annat
 namn, sedan wi kastat en blick på forslans widare öden.
 Från Gustaf II Adolfs tid har knappt någon swensk

konung samvite, under hvilkens regering ei något blifwit tillgjordt för denna kyrkas vidare försköning eller prydnad. Sedan det präktiga tor blifwit tillbyggt, som skulle mottaga den store Gustaf Adolfs aska, lät drottning Christina kyrkan äro undergå en fullkomlig reparation, förjög den med kopparsat samt skänkte åt den alla de klokor hon egde före branden år 1635. Carl X Gustaf hade föresatt sig att helt och hållet låta ombygga Riddarholmkyrkan, och hade redan gifvit instruktion derom till sin arkitekt Jean de la Vallée, då denne store konungs död hindrade verkställigheten. Under Carl XI anställdes ett nytt urverk, och en ny reparation af tornet företogs, hvilkens fullbordades under Carl XII. Under Fredriks regering belades tornspetsen med koppar. Gustaf III, alltid gigantisk i sina planer, hade för afsigt att låta nedrivna Storkyrkan, äfvensom Riddarholmkyrkan, och i stället låta uppbygga en stor rotunda i likhet med Roms Pantheon till begge församlingarnas bruk, en plan, till hvilken det likväl är svårt att inse huru megal skolat anställas. År 1811 undergick kyrkan sin tredje totala reparation, hvarvid först friherre Lagerheim och sedermera höfmarsskallen greve Fleming hade öfverinsesender, samt major-mekanikus Blom besörjde utskändet. I öfrigt har detta tempel i alla tider erhållit rika och stora gåfvor af silfverfalkar, hustroner, patener, meschakar m. m., så wäl från det kungliga huset som från den mängd ädlingar och andra personer, som der walt sin grifplatå.

Vi återkomma, enligt vår förefatt, till de män af historisk betydhet, hvilkas namn blifwit förenade med Nibbarholmskyrkan, och böra demot måhända i första rummet nämna riksföreståndaren Sten Sture den äldre, denne sitt folks fader, som så länge med hjertmod förswarade sitt fädernesland mot alla Christian 1:s försök att tufwa des sjelfständighet. Hans den singo likodl ej njuta någon långvarig hvila här, emedan Christian II, efter Stockholmska blodbadet, lät uppgräfva hans lik och uppbränna detsamma på Södermalm, de nu Catharina kyrka står. Närmast efter honom diskottades litet efter den olycklige thronpretendenten Nils Bryntesou Eljehöf, som sötte sterta Gustaf I från thronen och fann sin döb på schavotten. Gustaf 1:s och Eric XIV:s häsbatednare samt werktöget för Carl IX:s stränghet, Eric Odrausen Tege, fann äfwenledes här sin graf. Nära intill honom hvilat ett af hans konungs och bestybbares offer, det namnlunniga riksrådet Egeneschild Bjelle, en af de män, hvilkas wärde sjelfwa utländningen erlände; men som under reniggheten mellan hertig Carl och konung Sigismund ådrog sig den förras hat, och år 1605 i Stockholm blef halsbüggen med swärd, sittande på en stol, emedan han war så plågad af pedager att han ej kunde lägga sitt hufvend under bilan. Nästan samtidigt med honom war den äfwen härstädes begrafne Carl Norrag, Eric XIV:s lidligaste härförare, och som bestybbdes att af tillgifvenhet för denne sin dethroniserade monark hafwa in-

läste sig i en konspiration emot konung Johans lif, brottföre han blef halldödd. Sollenstjernska familjen, som under de stora Carlarnas tid, allt sedan Kalmar-unionen, spelade en mest lysande rol i Sverige, har här walt en griftolat, äfwensom flera af Släkten Örenstjerna här ät sig lärt uppsätta minneswårdar. Med rörelse bjuder wandraren framför monumentet öfwer den ädle och tappre Adam Ludwig Lewenhaupt, som så länge under Carl Xl:s äfwenryliga riddartåg i Pohlen försvarade Lissland mot de öfvermåttige ryktarna, och slutligen kallades till sin konungs sida, för att med Pultawa, der han till Sveriges elnda ej så föra besätlet, se frukten af 9 års jegrar försjuld och bliwa tvungen att tillbringa sina sista dagar i rost fångenskap. Då efter Serafimer-ordens stiftande, enligt sätternerna, alla riddare skulle begrafwas, eller åtminstone jordfästas i Niddarholmshyrkan, finner man att denna lysa från berörde tid blifwit ett minnes tempel för de mest ädla och lysande namn Sverige egt, äfwensom att i de gresliga Wasaborgska, Lewenhauptska, Serfiska och Wachtmeisteriska grafstora flera af Sveriges ädlate och mest ansedda ätter gått förgångelsen till mötes. Men wi återkomma till de wigtigare grafstora, sedan wi ha dat en hastig blick på de här besuntliga trosforna.

Historien torde med sål kunna förklara, att bland alla europeiska rikena har intet i förhållande till sin folk-mängd och sin makt utfört så stora bedrifter som Sverige. På ett underbart och nästan till det otroliga

gränjande fått lystrade det sig under Gustaf II Adolf och Carlarnas tid, så godt som från ett intet till en af de mest hjudande makter i europeiska statsystemet. En beständig följd af segrar i nära 100 år måtte nödwändigtwis inflatta en mängd af segetteden, hvilka Swerige nu slutligen anfötrött är sitt beligaste tempel. Uti forbna dagar förwarades de eröfrade fanerna och standarderna på kungliga flottet i det så kallade arkivet, och sedermera i brottning Christinas lusthus, tills de ändtligen för ett helt sekel funno sin plats i gredliga De la Gardieska palatset eller den numera afbrända mindre dramatiska theatern. Då dennas förvandling från arsenal till theater skulle gå för sig år 1793, flottades svenska årens minnesmärkar till Fredrikshof, hvarifrån de 10 år derefter måste wandra till det för denna samling så opåfande numera nedrifna orangeribuset i Kungsträdgården eller Carl XIII:s torg. Ändtligen bestämde Carl XIII år 1817 Niddarholmshytan till sörningspunkt för dessa owärderliga minnen. De äro det uppräknade med inskrifter, som sola tillkännagifwa tiden då hwat och en af dessa trosset blifwit tagna; men den historiska kritiken har mer än tillräckligen bewisat att flera af dessa inscriptioner äro fridaende mot all historisk sanning. Man behöfwer blott anföra, att favor sünas det, hvilka enligt inskriften sola blifwit tagna i slaget wid Stångebro, då likwäl man känner att bertig Carl återsticade de derstädes eröfrade fältteden till konung Sigismund. Afwenlebeds råder en betydlig ofjä-

terhet wid hwilka järftilla tillfällen alla de fanor blifwit tagna, som föregifwas vara eröfrade under Gustaf I och hans söners krig. Först med Gustaf II Adolfs ärofulla fälttåg börjar en större sätterhet att råda i detta officende, så att man med temlig troghet kan antaga att de fanor, som enligt instruksierna äro tagna wid Leipzig och Lützen. werkligen härröra från dessa tillfällen. Också kan äfvidaren med någotlunda bidörigt sätterhet trogga sig derwid, att hwad han läser om eröfrandet af de fanor som Torstensson tog wid Leipzig och Jankowig, Carl X Gustaf wid Warschau, Carl XI wid Lund och Landskrona, samt Carl XII wid Narwa, Gleser och Golestin, är enligt med samma förhållandet. Efter Carl XII:s död hafwa de troseer Sverige erhållit blifwit spar sammate. Gustaf III:s seger wid Swensfund inslaffade wäl några slagget och fanor, men det war först under Carl XIV Johans ärofulla tåg i Tyskland och mot Holstein som en ny stord erhöles. Aldrig skall en svensk med länsla för sitt fädernesland kunna wandra under dessa deliga hwalf och befråda dessa minnen af fädernas bedrifter, utan den lifligaste rörelse och önskan, att fäderneslandet aldrig måtte sakna söner som äro wärdiga sina stora stamsäder.

Men wi wända sig till det som wi skulle kunna falla det aldrägligaste af detta tempel, som numera enskildt blifwit egnadt till begravningsplats och samlingsort wid högtidliga tillfällen. Om också ett festerländiskt öga med wälbehag och ärlighet bröjer wid dessa prakt-

fulla grafvar, dem Sveriges friggilla och höga aristokrater åt sig upprest mid dessa troskeer, dem svensken med sitt blod förvärfsvat i fremmande länder, så måtte illwål alltid deß blid med owillkorlig wärchnad föras tilbaka till de Gustafwianska och Carolinska, Torstensonska och Banériska grafteren. I de begge förändrade hwalwen förwatas affan af Sveriges regenter; i de sednare åter af Sveriges twenne största hjeltar. Gustafwianska loret har efter honom i sitt stöte mottagit konung Carl X Gustaf, Adolf Fredrik, Gustaf III och Carl XII jemte deras gemåler, Carl XIV och flera andra furstliga personer. I den Carolinska grafwården detemot hwilar Carl X Gustaf, som, efter gra lorets förbigånge, blef bitryttad, Carl XI jemte deß famill, Carl XII jemte deß syster Ulrika Eleonora, Fredrik I och kronprinsen Carl August.

Vi wilja nu spjelsätta oss med de 4 hjeltar, hwiltas namn gifwit största ryktbarhet åt Riddarholmstyskan, såsem Gustaf II Adolf, Carl XII, Banér och Torstensson.

Wille man jemföra Sveriges hjelteperioder med en från solbeglänt sommardag, kan man wäl säga att deß sel gick upp med Gustaf II Adolf år 1611 och sjönt ned med Carl XII år 1718. Af sin fader mottog Gustaf II Adolf ett utmattadt, blödande rike, som på en gång war angripet af trene fiender, Ryssland, Pohlen och Danmark. Men de hjeltebedrifter den 15-årige konungen redan förrättat, den hjertats och snillets wälta-

lighet, med hwilken han uttråde sig inför sitt folks om-
 bud, den godhet, med hwilken han återkallade de flesta
 under hans fränge fader landsflyktige, förenade alla
 svenskar under honom till ett hjerta och en själ, och
 åttadkommo bekrister, hwilka i anseende till landets ut-
 blottade belågenhet, med fål kunna anses gränsa till
 underverk. Danstarna, Sveriges färligaste fiender, som
 redan wote i besittning af Sveriges nycklar, Salmar
 och Gifsborg, blefwo efter 3 års frig twungna att in-
 gå freden i Rånstöd år 1613. Den million ritobaler
 Gifsborgs lösen härwid lojade Sverige, ersattes till-
 rådligt genom kriget med Ryssland, hwars i krigskonst
 ännu öfswade barbarer år 1617 måste ingå freden i Stol-
 bowa, hwarigenom de utestängdes från Östersjöns strän-
 der, samt lemnade åt Sverige besittningen af Inger-
 manland och Kerholms län. Nu följde en period af
 13 år, under ett beständigt frig med Pohlen, som då
 och då emellanåt slöts af korta wapenålleständer. Si-
 gismund kunde aldrig glömma sin rättighet till swe-
 nsta thronen och afwisade alla Gustaf II Adolfs anbud
 om fred och försoning. Hätunder utbildade Gustaf II
 Adolf den krigskonst, som sedermera gjorde hans namn
 oödbligt såsom stiftare af en epok i krigswäsendets hi-
 storia. I stället för de fordnä tröga mahorna, satte han
 rörligare leder, blandade infanteri med kavalleri wid si-
 na anfall samt fullkomnade artilleriers och håndgewä-
 rens bruk. Föllden blef, att dessa pobladar, som under
 Carl IX besegrat svensktarna, öfwerallt måste wisa, att

Lifland och Preußen fräntogs dem, och att Sigismund slutligen, efter flera förlorade slagtingar, måste ingå stilleståndet i Sturmsdorf, hvarigenom besittningen af dessa länder på 6 år förjältrades åt Sverige. Smellertid hade i Lysland en hvalfsning inträffat, som betode hela Europas frihet. Kejsar Ferdinand II hade genom sina fältherrar Tilly och Wallenstein utbredt sina segrande wapen öfver hela Lysland, betode att förnedra des furstar till spanska granber, samt öfverallt uttota protestantiska religionen, och förbede öfwen planer mot nordens sjelfständighet. Rergäswes hade Christian IV i Danmark satt sig emot denna allhärjande ördm; han blef slagen och återdrifwen till sina arfländer. Nu beslödt Gustaf II Adolf, som ganska wäl förutsåg saram för sitt eget rike, att åtaga sig de förtryckta protestanternas ial i Lysland. Med en frigebår af blott 15,000 man landsteg han i Pomeru år 1630, för att möta en segerwand här af mer än 160,000 man. Med hans frigekont, hans menllighet och statskloket ördubblades snart hans ringa här, och hela Östersjökusten föll i hans händer. Hertigen af Pomeru måste ingå förbund med honom, kurfursten af Brandenburg söta hans wänflay, och bå Tilly, kejsarens erfarnaste fältherre, stundade sig att möta honom, fann han honom redan i besittning af största delen af norra Lysland. Tillys oberäknsamma anfäll mot kurfursten af Sachsen slaffade honom öfwen denne till kundsförwandt, och i det namnlunniga slaget wid Leipzig den 7 Oktober 1631 förherde Gustaf

II Abolfs krigskont för alltid kejsarens tillämnade enwäldige öfwer Lothland. Med bliztens hastighet utbredde sig nu de swenska wapnen öfwer största delen af detta land ända till Rhein. Frankrike och sjelfwa Italien började frukta för den nya eröfraren, och Lilla stupade under förswaret af Böhern år 1631. Den hjälplöse kejsaren egde nu ingen annan utväg än att återkalla till befäl den af honom sedut affatte Wallenstein. Denne återupprättade kejsarens förhörda här och påswade sin lyda mot Gustaf II Abolf i den storm denne konung försökte på hans befästade läger wid Rüruberg år 1632. Men då Wallenstein efter detta ej afgörande slag wände sina härjanke hopar mot Sachsen, måste Gustaf II Abolf flynda hit att frälssa denne sin bundesförwandt. Här stupade denne store konung i slaget wid Lützen den 6 November 1632, begråten af sina undersåter och obdölig i menflighetens häfder.

Man kunde med väl frukta att Gustaf II Abolfs stora bragder skulle bli oupptiga i Lothland, sedan den, som sammansköll det hela, sjelf stupat. Men Gustaf II Abolf hade efterlemnat ministrar och fältherrar, hvilka efter hans död upprättöhollo swenska wapnens anseende. Twenne af dem hwilla under samma grifshwalf med honom, Banér och Torstensson. Johan Banér, en son af den i Sverige under Carl IX halshuggne Gustaf Banér, och på mödernet en afkomling af Sturarna, hade redan i första åren af sin lefnad underbara öden. Såsom barn föll han ut genom ett fönster i öfwa wåningen på

Höfningssholm utan att flöda sig. Presenterad såjem gosse för Carl IX, som frågade em han wille tråda i hans tjens, swarade han: "Giu wille må tjena dig som har dräpt min far." Antagen sedan till page hos Gustaf II Adolf, följde han denne friggisse konung igenom alla bes sater i ryska och polska krigen, war den förste som uti Riga besteg wallen, och uppsteg under de sedwate åren till den ema militäriske wärdigheten efter den andra, tills han slutligen wd tyska krigets början förklarades för general-majore öfwer swenska arméen. Han följde sin konung till keijzige segerstålt, der Gustaf II Adolf förklarade, att wår Gud hade han ensamt Banér att tacka för segern. Han utbredde sedermera swenska wapnens ära i norra Tyskland och Böhern, der han stod wid Gustaf Adolfs död i spetsen för en betyblig friggistiska. Slaget wid Nördlingen, som år 1634 betode att drifwa swensarna utan ära och fördelar ur Tyskland, gjorde att man ställde Banér i spetsen för swenska härten. Han rättfärdigade fullkomligt detta förtroende. Slaget wid Wittstock år 1636, ett af de blodigaste som swensarne wunnit, lärde den tredsse kurfurstien af Sachsen att swensarne ej, på det sättet han ämnade, wille låta utjaga sig ur Tyskland. Sachsen, Thüringen och Hessen måste mottaga de segrande. Måhända skades Banérs friggisåra ännu mer följande året, då han, twongen att för en tredubbelt öfwerlägsen lejserslig armé taga sin tillflykt till Österrörowinserna, läddade Sveriges ännu återstående här i Tyskland ge-

nom den dubbfa, mästertliga reträtten öfver Oder. Återigen inbröt Banér under de följande åren i Sachsen och Böhmen, hotade sjelfwa Österrikes hufvudstad, och höll på att taga kejsaren med alla de katolska furstarne till fånga på riksdagen i Regensburg, hvarifrån endast ett hastigt förväder, som uppbröt isen wid Donau, hindrade honom. Under reträtten berifrån insjuknade Banér och dog 1641. - 600 fiendtliga fanor och standarder, som han öfverlämnade till Sverige, bewara ännu minnet af hans segrar, och 30,000 man fölle i hans slagningar.

Wid Banérs död upptogs den fallne fältberesfawen af en man, fullkomligt wuren att upprätthålla swenska wapnens anseende i Tyskland: Lennart Torstensson, om hwilken Gustaf II Adolf redan yttrat att han war i stånd att kommendera en hel armé. Likasom Banér hade han följt sin konung i lifländska och preussiska fälttågen, samt sedermera till Tyskland, der han i slaget wid Marnberg år 1632 blef fången och insatt i ett qwall, hwareit han under 9 månaders wistande i swafwelaktiga ångar ådrog sig en gift, som sedan följde honom hela hans lefnad. Småttid bewisade han de följande årens fälttåg i Tyskland, och i slaget wid Wittstock lefwade han Banér att blifwa Sveriges fäd. Efter Banérs död wigte den då i Sverige allråbände Örenshjerna ingen skickligare att föreslå till anförare än Torstensson. Långe wägrade denne för sin sjullighets skull. Men då han antog befälet, woto hans rötter

hastiga som blirtens, ehuru han, i anseende till sin sjul-
 lighet, måste under fälttågen låta bära sig på en bår.
 De kejserliga blefwo i det andra märkwärdiga slaget wid
 Leipzig år 1642 i grund fördräta, och redan stod Tor-
 stenon nära Wiens portar, då Sverige hastigt beslödt
 att angripa Danmark och detsallade Torstenon. Med
 sin wanliga lycka eröfrade han det hela Gölstein och
 Jutland, utom ett par sätningar, och bidrog i betöblig
 mån till detta frigs framgång, som födr genom freden
 i Brömsebro år 1645. Hörsåswes förtre kejserliga ge-
 neralen Gallas med en öfwerläggen armé att inmänga
 Torstenon på juttändsta halfön. Torstenon inspårade
 honom i sin ordning, gic förbi honom och fördröde öf-
 sta delen af hans bår wid Jüterboch år 1644. Mera
 försärlig än förut inträngde nu Torstenon i Böhmen
 till grannskapet af Prag, och under det kejseren särda-
 des sån lorka till lorka beröades, för att bedja helge-
 nen om seger, fördröde Torstenon i grund hela hans
 armé i det namnkunniga slaget wid Jankowitz år 1645.
 Ännu en gång till stod den försärlige wid Wiens por-
 tar, då hans sjullighet twang honom att nedlägga be-
 fålet sijnämude år. Hans efterföljande lugna 6-åriga
 lefnad i hans fädernesland såsom riksråd och general-
 gubernde öfwer flera af rikets provinser, war utmärkt
 af alla de hedersbetygelser som tillkommo en man af så
 stora förtjenster; och hans lärjunge i frigsleuden, ke-
 ning Carl X Gustaf, förtlarade wid den tillämnade re-
 duktionen af de adliga gedsen år 1654, "att om grefwe

Torstensons arfwingar äfwen fått jott till besttning på borggården, skulle de få behålla den."

Såsom 15-årig gese uppträdde Carl XII på thronen år 1697; men wid sidan af honom stode trenne unga regenter, alla afundsjuka på Sveriges öfvermakt, alla med önskan att stycka den mäktiga svenska monar-
 tien. Ryssa haren Peter wille för sitt nysskapade rike hafwa hamnar wid Östersjön; konung Fredrik IV i Danmark wille hafwa hertigen af Sleslein Gottorp för-
 ömsjutad, och August i Pohlen önsade för sitt nyss-
 wärswade pohlska konungarike återtaga Lifland. Trenne
 makters infall i des rike genljödo i den unga svenska
 konungens öron i Stockholm, som hitintills blott jss-
 selsatt sig med letar och nöjen, — och ynglingen blef i
 hast omkläpad till hjälte. "Rulernas hwin skola hddan-
 efter blifwa min muß!" sade han wid landstigningen
 på danska ön Seland år 1700, och snart blef danska
 konungen tvungen till fred. Not slutet af samma år
 stod Carl med sin här i Ingermanland, der var Peter
 belägrade Narwa. I en af de märkwärdigaste slagning-
 ar i historien wet omtala, slog han med 8000 svenskar
 80,000 ryssar, eröfrade deras läger, tog hälften af ar-
 mén till fånga och lösläppte dem. Sedan pohlska ar-
 mén genom slaget wid Düna blifwit fördrifwen ur Lif-
 land och Sveriges provinser befrjade, inbröt Carl i
 sjelfwa Pohlen. Detta rikes söndrade tillstånd lärtade
 hans framfeg, och han wägade ändeligen för des stän-
 der föreslå deras konungs affättande. Segrarna wid

Stålow, Pultuff, Frauenkadt och flera andra, samt eröfringen af Poblens förnämnda städer och församlingar, Warschan, Gracau, Lemberg och Thorn, gifwa stolta åt dessa hans påhänden, och Stanislaus Leczinsski blef enligt Carls wilja wald till Poblens lenning. Carls tåg till Sachsen år 1706 twang ändtliga konung August att genom freden i Altranstادت affsäga sig pohlska kronan. Men under de 5 åren Carl tillbragte i Pohlen hade hans flote wotståndare, haren Peter, uppföwat sju mång ofantliga fästningsstättar i europeisk frigtend, eröfrat största delen af Ingermanland med dess församlingar, i Nowos meras anlagt det otillgängliga Peterzburg, samt till och med uppgjort den djerswa plan, att för alltid utdränga Carl från sitt rike. Nu uppbröt Carl ifrån Pohlen i spetsen för en fruktanswärd armé, för att i sjelfwa Moskwa, enligt sin wana, tunna förestrifwa sin fiende fästningswärdet. Men ryssarne wero ej mera de samma som förut. Sådan öfwerwunnna wid Polozin, hade de dock alltid äro slagfärdiga; Carl fann öfwerakt ett härjadt land, och då han, uppmund af lejonarnas betman Mazepa, wände sig till Ukrån, emtom en stor del af hans frigtår under den förfärliga wintern år 1709. Med återstoden måtte han wäga slaget wid Pul-tawa, der all swensarnas tapperhet och frigtens måtte gifwa wita för ryssarnas öfwerlägsna antal, och hela swenska arméen under reträtten tillfångatogs. Carl måtte fly till Turkiets, der hans stora namn beredde honom en öfverläns giffrihet. Fem år tillbragte han der,

lyffelsfatt med beändiga planer att förmå Turkiet till
 krig emot Ryssland, hwari han flera gånger höll på att
 lyckas; men hwilka ständigt tillintetgjordes genom de i
 seraljen herrskande intrigerna. Härunder hade de af
 Sverige förut kufwade fienderna, Danmark och Pohlen,
 gripit till wapen. Pissland, Gribland och en del af Fin-
 land eröfrades af ryssarne, och då Carl återkom till Stral-
 sund, fann han sig angripen af 'tweenne nya fiender,
 Preußen och Hannover. Efter att hafwa försökt allt
 hwad menllig tappet het kunde utträtta för att rädda
 Stralsund mot de belägrade allierade, måste Carl resa
 öfwer till Sverige, der folkets kärlek och hans kraft-
 fulla anskalter snart skaffade honom en ny armé. Hans
 planer från denna tid tyckes hafwa inskränkt sig till
 återtagande af sina tyfka provinser samt eröfringen utaf
 Norrige, hwilket allt skulle lättas genom den fred som
 Carl höll på att genom baron Görz bemedling afluta
 med yaten Peter, och hwarigenom Sverige skulle räddat
 äminstone en del af sina provinser. Men det genom
 ett dubbelt anfall från Trondhjem och Fredrikshalls-sidan
 hetade Norrige räddades genom det flott som slutade
 den nordiska hjeltens dagar under belägringen för Fre-
 drikshall den 18 November 1718.

Jubelfester.

Deſa böra till mera ſällſenta högtider. Det är beſant, att jubel-året eller Kung-året i gamla teſtamen-
tet inſöll hwart 50:de år. Den förſta jubelfeſt i nya
teſtamentet anſåldes år 1300 af påfwen Bonifacius
VIII, hwilken utlofwade ſundernas ſerlåtelse år alla dem,
ſom på det året beſökte de heliga apoſtlarnes Petri och
Pauli grafvålen. Han wunn od derigenom ſitt upp-
ſåt, att Rom uppfylldes ej allenad med folk, utan od
med otroliga penningefummet. Det blef då beſlutadt
att en ſådan feſt ſulle hållas endad hwart 100:de år.
Men de följande påfwarne kunde ej ſå länge umbära
en ſå indrägrig penningefört. Clemens VI befallte
derfore, att den ſulle begås hwart 50:de år, och utſref
den werlligen till år 1350. Hwarrefter Urbanus VI, ſom
blef påfwe 1370, ſann nyttigare, att ännu mera för-
ferta tiden, och afſapa den efter Gräfsarens ålder, ſå
att denna inbringande högtid ſulle inſalla hwart 33 die
år. Men påfwen Paulus II, ſom upphöjdes på påf-
wehelen 1464, rokte att detta tidewarf blef allför
långt, hwarfore han utſatte denna feſt till hwart 25:te
år. Denna ſedwana kunde wid reſormationen ode ſtratt
afſäggas i Sverige, utan att allför myget blottſälla
ſig för den påfweſta werlden. Sedan de ewangeliske
åhradkommit hwarjehanda nyttiga rörelſer i riſer, till-
humbade år 1525 en papſtlig jubelfeſt. Bref hade an-
lemmit derom från påfwen Clemens VII, med tillåtelse,

att Sveriges inbyggare skulle undslippa den kostsamma resan till Rom, och få sja högtiden hemma. Ögonen wero wända på konung Gustafs uppsärande, hwilken ännu wille sonas ofkunnig om de ewangeliskes uppsåt. Derföre tillstodde han, wid detta tillfälle, biskoparne sja sja gången alla de widsepliga äfwenlys, som då förelupo. — Den första ewangeliska jubelfest i Sverige war besparad åt Gustaf Adolf, och af den wille man äfwen förnimma, huru det böga wert, som war börjadt af den sdena Gustaf, skulle genom den andre Gustaf nåddas och besjnas. Till denna stora högtid utseddes den 21 dagen uti Januari, Februari och Mars månader 1621. Då frambruro Sveriges folk sina tacksjälsor inför Gud, som hulpsit deras fäder och dem från det påfwisla mörkret, samt i 100 år förunnadt dem den saliggörande läran. Erkebiskopen Petrus Jenicinus begagnade detta tillfälle, att, genom en allmän strifwelse, uppmuntra rikets predikskap till trohet och iswer uti det dyra embete, som war dem anförtrodt, och yttrade deri, bland annat: "Eröder, wi äro wäktare i Guds församling och böre fullgöra hwad det namnet hafwer att innebära. Stårifadom med allwar wår egen lesnad, och ändrom wåra selskapheter. Sedan wille wi arbeta uppå wåra åhörares förbättring. Wåra sdenämsta gromål böra bestå deruti, att föra samweten till grundlig lämnedom af synden, att upptäcka Guds wrede öfwer ogudaktigheten, att förkunna bättring och syndernas förkätelse för

Christi skull, att förmåna till bön och åttalan, samt rå-
 lamed under lidandet. Men tänksom icke, att vi här-
 medelst gjort vårt embete tillförlit." — År 1693 på
 Fastlags-Söndagen, eller den 26 Febr. anställdes öfver
 hela riket den andra jubelfesten. Den strädes till min-
 ne af det namnkunniga Upsala möte, som hölls 1593,
 då den rena evangeliska läran stadfästades, den oförän-
 drade Augsburgiska bekännelsen antogs, och den påwi-
 ffa meßboten afskaffades i Sverige. Konung Carl XI
 wille göra den ort lösande, der samma möte blifwit
 hållet, och insann sig derföre, jemte arystinsen, i Up-
 sala samt bewisade de gubliga och lärda öfningar som
 der egde rum under en hel weda. Vid detta tillfälle
 bekräftades lemnål Upsala mötes beslut, och 15 theolo-
 ger hebrades med doktorönamn. Till äminnelse af den-
 na jubelfest slogs en släpennning, hwilken lemnades
 till hwart och ett konståderium, att förwaras på någon
 säker ort, antingen der, eller i kyrkan bland andra kyr-
 kosaker — Den tredje jubelfesten strädes d. 17 Mars
 1721, i samma äntamål som 100 år förut, nemligen
 till allmän tadsägelse för den evangeliska lärans infö-
 rande i Sverige. — Den fjerde jubelfesten hölls år
 1730, till minne af den stora nåd som för 200 år se-
 dan vederfarits den rena evangeliska kyrkan, genom den
 herrliga trodsbekännelse, som på riksdagen i Augsburg
 framlemnades d. 25 Juni. Den gamla stulen bruka-
 des då ännu i Sverige, och sådån jubelfesten egentli-
 gen borde anställas d. 25 Juni efter samma styl, eme-

dan det nya kalendarium icke ännu war antaget då Augsburgiska bekännelsen öfverlemnades, wille regeringen likwäl i detta fall göra ett med de ewangeliska i Tyskland, hwarföre den lät här i Sverige förblifwa wid d. 11 Juni gamla stilen, samma dag, då jubelfesten war utsett att firas i Tyskland efter nya stilen. Som dagen inföll på en söndag, då det predikades om det borträpade färet, hwilket ewangelium ansågs mestet lämpligt för detta tillfälle, blef ingen särskild text utwäld. — Den femte jubelfesten firades 1793 d. 8 Mars till äminnelse af Upsala möte 1593. — Den sjette jubelfesten firades 1817 d. 31 Okt. till minne af reformationens början år 1517. — Wår nioa jubelfest, den sjuunde, firades d. 28 Nov. 1830, eller första söndagen i adventen, till minne af fristiga lärans införande i Sverige för 1000 år tillbaka, Örebro möte 1529, då den genom Luthers reformation renade läran blef erkänd såsom stats-religion i Sverige, Augsburgiska bekännelsens afseende 1530 och konung Gustaf II Adolfs landstigning på nytt landet till ewangeliska lärans försvar 1630. Dessa trenne nämnde jubelhögtider, nemligen 1793, 1817 och 1830, firades i staderna med orkestrång, högmessa och aftonsång; men på landet endast med högmessa. — Äfwen d. 6 Nov. 1832 firades med öfver högtidlighet en 200-årig fest, till minne af Gustaf II Adolfs död nämnde dag 1632.